

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

France Kidrič: **Zgodovina slovenskega slovstva**. Od začetkov do marčne revolucije. Izdala Slovenska Matica v Ljubljani. MCMXXXII. 3. snopič.

Tretji snopič Kidričeve Zgodovine slovenskega slovstva je v zasnovi in izdelavi docela enak prvima. Tudi tukaj pisatelj hoče doseči natančen opis vseh dejanj, ki spadajo neposredno ali pa tudi posredno v okvir slovstvene zgodovine. Ta podroben opis gradi na strogi vzročnosti, ki po njegovem pozitivističnem nazoru družijo posamezna literarna dejanja. S svojevrstno metodo, ki jo je bil samostojno priredil za smotrno raziskavanje naše slovstvene preteklosti, se mu je posrečilo, da je kakor z mrežo zajel polnoto slovenskega pismenstva v prvih dveh sto petdesetih letih. Kakor spreten oblegovavec si je zgradil okoli mesta slovenske besede trdne in visoke postojanke, s katerih je premotril sleherno podrobnost. Njegovemu očesu ni ostala skrita skoraj nobena stvar, ki bi bila količkaj važna v našem slovstvenem življenju. Prvi izmed naših slovstvenih zgodovinarjev je spoznal, da je naše slovstvo nekaj svojevrstnega, česar ni mogoče dojeti z nobeno tujo literarno zgodovinsko metodo, temveč samo z ono, ki bi vzrastla neposredno in samostojno iz našega gradiva. Zato je opustil tuje literarne zgodovinske razdelitve, kriterije in oznake ter je razdelil in ocenil snov na novo, po svoje.

Nova razdelitev in ocena slonita na dveh bistrih spoznanjih, s katerima je pisec pognal že mirujoča zgodovinska razdobja našega slovstva v zopetno valovanje, v obnovljeno življenje. Prvo spoznanje je, da je slovenskemu literarnemu zgodovinarju potrebno, da poišče najprej tisti »najmanj« v literarnem delu, ki ga je ljudstvo s tako zgodovinsko, socialno in kulturno preteklostjo, kakor so jo preživeli Slovenci, moglo doseči. Drugo spoznanje pa mu je reklo, naj takrat, kadar naše slovstvo na videz ni doseglo niti tiste najmanjše mere, pogleda na druga ljudstva, živeča v podobnih življenjskih razmerah, ter obrne svojo pozornost na tista neslovstvena dejanja, ki so skrito pripravljala dobo novega ali večjega slovstvenega razcveta.

Seveda se je do teh na videz preprostih spoznanj mogel priboriti samo profesor Kidrič, ki je v številnih analitskih razpravah prerešetal vso drobno in krhko gradivo ter je sočasno preštudiral evropska narodna slovstva. Na tej podlagi je sezidal stavbo naše slovstvene zgodovine v taki stvarni popol-

nosti, ki človeka preseneča. Odkril je vrste slovstvenih delavcev, o katerih je dosedaj molčala naša zgodovina. Razsvetlil je njihova dela v razvojnem in vsebinskem oziru. Razčlenil in zopet ustvaril je podobe vodilnih mož. Pokazal je na slovstvena in kulturna središča. Razgrnil je pred nami sliko o regenerativnem dogajanju, ki se je s slovstvenimi deli iz središčne skupine širilo v obrobne pokrajine ter je pomagalo stapljati naše rodove v narod. S pozitivistično opisno metodo je storil vse, kar je sploh mogel storiti. In še več! Kajti včasih, zlasti kadar mu je dovoljevala snov, je pomešal v svojo deskriptivno razlago tudi idealistične prvine, dasi je večinoma ostal zvest pozitivistični in filološki metodi.

Toda omeniti moram nekaj misli, ki me navdajajo kljub temu, da občudujem Kidričevo delo. Res je, da je Kidričeva slovstvena zgodovina izčrpno opisala naše stare književnike in njihova dela, toda ni prodrla v globino tega, kar je zame slovenska literarna in kulturna zgodovina. Ne plaši me morebitni očitek, da zagovarjam neznanstvene, publicistične poglede, če si predstavljam kot slovensko literarno zgodovino ono delo, ki ne bo samo popolno v stvarnem gradivu, temveč bo to gradivo tudi razložilo, in sicer kot duhovno funkcijo socialnih preokretov na ozemlju slovenskega ljudstva ter kot slovstveni izraz nekega občestvenega življenja, ki je edino na svetu, in baš radi te edinosti zasluži ime slovensko slovstveno življenje. Profesor Kidrič pojmuje slovensko slovstvo kot svojevrsten odraz tujih vplivov na dušo slovenskega človeka in ne kot duhovno akcijo in reakcijo slovenskega človeka, kateremu so mogočni tuji kulturni vplivi samo v pomoč, ker so zmanjšali mehanično vztrajnost subjektov in objektov, da je lahko planila slovenska duša iz mirujočega stanja v ustvarjajoče gibanje. Z drugimi besedami: slovensko protestantsko, prosvetljsko ali romantično slovstvo je nekaj docela drugega kakor n. pr. nemško ali italijansko ali angleško i. t. d. Vem, da more bravec to na videz banalno resnico spoznati tudi iz Kidričevega dela. Toda tukaj jo spozna samo po zunanjem opisu, ne pa iz neke notranje analize duha, ki mora biti drugačen tudi v slovenskem molitveniku, kadar ni samo suženjski prevod, kakor pa recimo v nemškem.

Res je, da je bilo slovensko pismenstvo v tem razdobju popolnoma neoriginalno in tudi pisatelji sami niso bili nikaki samotvorci, vendar je že v tem, da so sploh pisali v slovenščini, mogočen dokaz za njihovo originalno in v resnici slovensko čuvstvovanje. Vse sklicevanje na tuje vplive in heteronomne namene ne pomaga nič, narod je hotel in mogel živeti tudi svoje slovstveno življenje. In kadarkoli se je zaradi socialnih in kulturnih preokretov zrušila plast ovir, vedno in vedno je zopet zapisal svojo besedo v knjigo.

Tretji snopič naše slovstvene zgodovine obravnava drugo in tretje »desetletje Zoisovega mentorstva« od 1789.—1809. l. Že iz naslova vidimo, da karakterizira Kidrič našo dobo z zunanjim kriterijem; kajti označuje jo z imenom neke osebe, ki je sama živela in delovala v tej dobi. Pravilneje bi to dobo krstili, ako bi jo imenovali druga faza slovenske meščanske literature, ki je hotela s svojimi deli pridobiti tudi kmeta. Zveza med Zoisom in Vodnikom, ki se je tako zožila po Linhartovi smrti, je morala imeti pač globoke socialne

korenine in nikakor ni mogla temeljiti samo na nekem obojestranskem slovstvenem diletantizmu. Zois, prosvetljeni kapitalist in fevdalec, je pač nagonsko čutil, ako bi tudi ničesar ne slišal o francoski revoluciji in ako bi tudi še bolj trdo prijemal svoje podložnike, kakor jih je, da se pripravlja usoden preobrat ter je kot svoboden duh takoj spoznal, na čigavo stran mora stopiti. In Vodnik je hodil zvesto za njim, dasi nikakor ni bil tako nesamostojen kot literat, kakor navadno poročajo.

Novost, ki jo prinaša tretji snopič, je razdelitev snovi v poglavja, kar zelo poživi razlago in olajša umevanje. Izčrpno je opisal Kidrič razvoj Zoisove miselnosti po Linhartovi smrti. Tudi Vodnika je presenetljivo jasno označil. Dobro so opisana tudi Zoisova književna prizadevanja, največ razmišljanj pa je posvečenih Vodniku. Obširno poroča Kidrič o Vodnikovem delu za Veliko in Malo pratiko, o Lublanskih novicah, ki jih nekoliko preostro ocenjuje, govori o vzrokih, ki so vodili Vodnika, da je zopet začel pesniti, analizira vsebinsko in slogovno pesmi, ki so nastale v tej dobi, ter izvrstno ocenjuje njegovo pesniško moč in nemoč. Poglavje o Vodnikovih pesmih je vrh tretjega snopiča in dokazuje, da ima pisec poleg popolne stvarne pripravljenosti tudi dobro estetsko sodbo.

Ravno tako popolno je, kar je napisal Kidrič o Vodnikovi prozi.

Ostali odstavki prvega poglavja obravnavajo še druge slovenske literarne krožke v tem razdobju, in poročajo tudi o literarnem delu v obrobnih pokrajinah.

Drugo poglavje začenja z opisom Napoleonovih nazorov glede na slovstvo in z jedrnato označbo romantičnega slovstva. Simetrično s prvim poglavjem je opisal avtor zopet središče književnega dela v tem razdobju — Zeisa in Vodnika, ter je okoli njiju razvrstil vse druge. Obširno je razpredel svoja opazovanja o vsakem tudi najmanjšem človeku ali pojavu, ki bi mogel vplivati vzpodbudno ali ovirajoče na razvoj našega slovstva.

Sploh je treba reči, da je avtorjeva izčrpnost v tem zvezku dosegla mejo možnosti. Dvomim, da je sploh kaj prezrl.

Tretji zvezek Kidričeve Zgodovine slovenskega slovstva je prelep dokaz o avtorjevi velikanski pridnosti, znanstveni višini in goreči ljubezni do naše slovstvene zgodovine. Čeprav sem izrazil nekaj pomislekov glede na njegovo metodo, moram vendar priznati, da so le-ti zelo nični spričo avtorjevega **n a m e n a i n u s p e h a**. Vse, kar bo še prinesel razvoj naše slovstvene zgodovine, bo moralo stati na neporušljivih temeljih, katere je zgradil profesor Kidrič s svojim neumornim delom in bistrim duhom. A. Slodnjak

Božidar Jakac, **Odmevi Rdeče zemlje**. Po pismih iz Amerike priredil Miran Jarc. 2 knjigi. Izdala v zbirki »Kosmos« Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1952.

Sredi aprila 1929 je slikar B. Jakac zapustil domovino in odšel v Severno Ameriko, da spozna njeno bajno civilizacijo in svojim umetniškim težnjam najde novih pobud. Ostal je tam skoro dve leti in se na spomlad 1931 vrnil domov. V družbi z Miranom Jarcem je po svojih pismih in zapiskih sestavil to knjigo, ki v dnevniški obliki sledi njegovemu potu in opisuje vtise, ki jih